

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Mgr. Barbora Štindlová

Evaluace chybové anotace v žákovském korpusu češtiny

Předložená práce je poměrně rozsáhlá, má celkově 198 stran (včetně osmi příloh, překladového slovníku termínů a bibliografie). Autorka se v ní věnuje evaluaci chybové anotace v žákovském korpusu češtiny nerodilých mluvčích, tedy tématu v současné době velmi aktuálnímu a v českém prostředí z pohledu češtiny jako cizího jazyka zcela novému a neprobádanému.

Ačkoliv bych upřednostnila jeden cíl disertační práce, autorka si v úvodu vytyčila pět cílů (viz s. 3), jež se jí podařilo splnit. Studie je vhodně rozčleněna do čtyř částí, nejprve jsou představena metodologická, dále i teoretická východiska práce, ve kterých autorka podává aktuální přehled současného stavu bádání v oblasti žákovských korpusů se zaměřením zejména na jejich chybovou anotaci, popisuje pravidla pro transkripci rukopisných textů navržených pro utvářející se žákovský korpus češtiny jako druhého jazyka a prověřuje navržený koncept anotačního schématu žákovského korpusu CZeSL., přičemž mnohé problémy související se zkušební anotací analyzuje a navrhuje jejich řešení. Podle mého názoru je škoda, že autorka nevěnovala žákovskému korpusu češtiny nerodilých mluvčích větší část textu (viz až kapitolu 9.2 od s. 129–144 včetně hypotézy).

Ke struktuře práce nemám žádné připomínky (snad jen seznam tabulek a grafů mohl být umístěn spíše na konec práce), předložená studie je jako celek promyšlená, jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují, autorka se opírá o aktuální světovou i domácí odbornou literaturu, vyjadřuje se vcelku jasně a srozumitelně.

Předpokládám, že práci bude chtít autorka publikovat, a proto bych doporučila upravit a blíže specifikovat název publikace, jenž by více korespondoval s jejím obsahem, např. *Evaluace chybové anotace v žákovském korpusu češtiny nerodilých mluvčích*.

K **věcnému obsahu** připojuji několik poznámek.

V kapitole s názvem *Základní termíny* postrádám výklad a vymezení některých pojmů, jako např. *vyučování* a *učení*; z čehož pak vyplývá i jejich nejednotné pojetí v předkládaném textu, viz např. u *osvojování jazyka* – nezáměrné versus záměrné (tj. učení), srov. na s. 5 a s. 11 (*osvojování* – *učení*, nikoliv osvojování + učení), *vědomé učení* (viz s. 11) a dále v kapitole

3.1.4 s názvem *Kontext cizojazyčného vyučování–učení* na s. 52 (srov. název a obsah kapitoly). Např. na s. 30 autorka uvádí, že se rozlišují i „*učební chyby (tj. plynoucí z kontextu výuky)*“, není tedy jasné, zda chyby pramení z učení jako činnosti žáka, či z vyučování jako činnosti žáka a učitele).

Na s. 85 pak autorka píše o „*chybě v adverbialní flexi*“, přičemž toto spojení nepovažuji za vhodné už vzhledem k tomu, že adverbium jako neohebný slovní druh není součástí flexe (v lingvistice je stupňování součástí slovotvorné kategorie modifikační).

Označení lomítkem „*chyba/rekonstrukce*“ na s. 87 se jeví jako neadekvátní proto, že nejde o rovnocenné ekvivalenty.

Další výhrady bych měla k užití některých dalších pojmů jako „*nereprodukce*“ (na s. 20), event. i „*chybové texty*“ (na s. 29; za vhodnější výraz bych považovala např. slovní spojení *chybné texty* či *texty s chybami*).

Některé výrazy by si podle mého soudu zasloužily podrobnější výklad, např. „*tzv. vynucená chyba*“ (s. 32), „*faktor dráždivosti*“ (s. 33), „*dominance*“ (s. 91), „*mezijazyk*“ (s. 10), „*žákovský jazyk (learner language)*“, v širším smyslu „*žákovský korpus (learner corpus)*“, „*internalizace*“ (s. 17), „*chyby s přílišnou interpretací*“ (s. 95), „*morfosyntaktická struktura jazyka*“ (s. 117, 130).

Ke čtyřem doménám uvedeným na s. 94 („*ortografická, lexikální, morfologická a strukturní*“) bych doporučila dodat komentář, neboť jak morfologická i lexikální, tak i ortografická doména může být strukturní, avšak představuje jinou rovinu pohledu. Alespoň stručně by bylo zapotřebí okomentovat začlenění „*chyb ve vidu, prefixaci a chyb slovnědruhových*“ do „*lexikální domény*“ (viz s. 95), neboť ty se mohou odrážet i v morfologické a syntaktické rovině.

Aby v textu nedocházelo k záměně pojmů *standard* a *norma* (viz pozn. pod čarou na s. 44), by bylo zapotřebí v práci věnovat vztahu těchto dvou termínů více pozornosti, a to i vzhledem k tomu, že k této problematice existuje dostatečné množství odborné literatury).

V kapitole 1.5 *Kontrastivní analýza* (s. 18–19) bych doporučila rozpracovat, jak lze využít i srovnání s postupem lingvodadidatiky češtiny jako mateřského jazyka (srov. s opačným využitím v publikacích M. Čechové, např. *Některé předpoklady osvojování poznatků z českého jazyka* (Český jazyk a literatura 56, 2005–06, č. 4, s. 157–163); *Paradoxně: od jazyka cizího k mateřštině?* (Český jazyk a literatura 56, 2005–06, č. 5, s. 222–227).

Na začátku kapitoly 4.6.3.4.1 *Interlingvální chyby* autorka uvádí, že: „Zdrojem interlingválních chyb je vliv mateřského jazyka nerodilých mluvčích.“ Mohou být zdrojem těchto chyb i jiné vlivy, např. druhého jazyka?

Nesourodost v chápání některých pojmů lze pozorovat např. v kapitole 7.2.3 s názvem *Chybová anotace*, ve které autorka zdůrazňuje „...formální aspekty žakovského jazyka, tj. morfologické, gramatické a lexikální chyby.“ Na základě tohoto výroku by se dalo usuzovat, že autorka si neuvědomuje, že morfologie je součástí gramatiky. V další kapitole 8.3.4.1 s názvem *Koncept přepisu* však toto stanovisko vyvrací, neboť do lingvistické anotace řadí i rovinu morfologickou a slovnědruhovou, chybí však syntaktická. V následující kapitole 8.4 *Anotace korpusu nerodilých mluvčích češtiny* (viz s. 117) konstatuje, že: „Texty zařazené do korpusu nerodilých mluvčích budou češtiny budou značkovány gramaticky (slovnědruhově a morfosyntakticky)“.

Na s. 90 by bylo snad vhodnější jako příklad kódu pro tzv. falešné přátele představit jinou větu, než autorka uvádí „Už jsem se někdy/nikdy neviděli.“ (srov. s větou: *Už jsme se někdy viděli?*).

V rámci kapitoly 4 na s. 53 *Cíle budování žakovských korpusů* by bylo možné podle mého názoru zohlednit i vertikální a horizontální členění textů (srov. dále s autorčinou poznámkou pod čarou č. 181 na s. 103, ke které však další vysvětlení chybí).

Autorka nekomentuje všechny problémy různých žakovských korpusů (viz např. s. 94–95, snad až příliš podceňuje chyby v diakritice (viz s. 104), které nejsou charakteristické především v elektronické korespondenci (srov. s výzkumy Čechové, Zimové, Šindelářové), nereflexuje nerozpoznávání hranic slov (viz s. 143).

Název kapitoly 9.2.5 *Závěry* doporučuji specifikovat (chybí čeho) s ohledem na *Závěr* na s. 145, ve kterém se autorka soustředila převážně jen na obsah jednotlivých kapitol, výsledky svého bádání se mohla pokusit nejen shrnout, ale i dále zobecnit, specifikovat pro češtinu jako cizí jazyk a využít výsledků zkoumání češtiny u žáků-imigrantů.

Stylistická úroveň vyjadřování autorky je dobrá, jen občas se vyskytují v textu vedle sebe prvky hovorové (s. 34) a knižní (viz „hovoříme“ na s. 47). Lze konstatovat i vyšší míru opakování forem – viz např. verba jako „jedná se“ (s. 48, 49), „zmiňovat“ + akuzativ (s. 35, 38, 46, 98, 129) na místo výstižnějších obrátů, někdy se objevuje i nadměrné opakování odkazovacích zájmen (např. na s. 144).

Za formulační nedostatky lze považovat některé autorčiny výroky nebo slovní spojení, jako např. na s. 14 „*jaká varieta*“ místo *která varieta*; na s. 47 „*od různorodých studentů*“, na s. 16 „*Nerodili mluvčí v procesu zkoušení, chybování a ověřování svých jazykových hypotéz*“.

aktivně konstruují soubory pravidel.....“ spíše aplikují, zkoušejí platnost pravidel.....; na s. 17: „Tato teorie tzv. mezijazyka umožňuje uchopit chybu“ (ale až po její identifikaci). Určitý rozpor shledávám ve slovním spojení „zevrubně zmiňuji“ (s. 99).

Ke **grafickému zpracování** mám jen několik drobných poznámek, jež se týkají např. psaní kulaté závorky i za číslicí 1)–5), např. na s. 3 (srov. dále i nejednotnou graf. úpravu písmen u tabulek např. A) na s. 63, B) na s. 67 a C) na s. 69), ale i chybějící kulatá závorka za písmenem (např. viz na s. 107, 108). Některé koncovky nejsou označeny kurzívou (např. na s. 25); často se objevuje střídání mluvnického čísla a mluvnické osoby (3. pl. a 1. sg.), např. na s. 3: „*Abychom předešli nedorozumění, považují ...*“, obdobně na s. 7, 8. 26, 54 a dalších. Chybné je i psaní „*nebo-li*“ s tiré (např. na s. 143).

V textu zůstaly i interpunkční chyby (např. na s. 9, 21, 22, 48, 70, 80, 96; 101, 102, 122, 134, 135, 144), zejména před *či, nic, nebo, jako, než* (v případech, že uvozují větný člen a nikoliv větu, nebo zase naopak, viz např. s. 60, 103, 130); v těsném a volném přívlastku (s. 97). Slovo diskurz/diskurs (s. 122) autorka užívá v textu v obou podobách, doporučila bych jednotný postup.

Občas chybějí iniciály, např. na s. 18 („*ze studií Jamese, ...*“), odkazy, např. na s. 13 nahoře, na s. 19 v pozn. pod čarou, na s. 20 (*Odlin*), nebo jsou odkazy uváděny nejednotně (viz např. na s. 23). Zatímco v textu jsou odvolávky na autory uvedeny, např. na s. 43 (v textu pod čarou) na M. Hrdličku (2010: 144) a na s. 84 na J. Hoffmannovou (1997: 163), v seznamu literatury však chybějí (oba autoři).

Místy chybí zarovnání textu do bloku (viz s. 53) či dokončení poznámky pod čarou (s. 103), objevuje se jiný typ písma, např. na s. 134–136 a 142–143 (ačkoliv může jít i o autorčin záměr).

V práci zůstaly neopraveny i některé překlepy (viz s. 6, 12, 27, 47, 60, 79, 103, 123).

Kladně hodnotím zpracování materiálu do přehledných tabulek a grafů. Někde však nejsou u grafů doplněny zdroje dat, odkud byly konkrétní hodnoty převzaty (např. s. 55, 57), a v grafu č. 5 na s. 60 vysvětlivky k číslům. Barevně provedené grafy na 61 by byly zcela jistě zřetelnější a umožnily by identifikovat i další hodnoty kromě pořadí.

Závěr

Ačkoliv je předložená práce převážně popisná a dosti výčtová, v níž převažují technické parametry a instrukce, o to méně pak výkladová a zdůvodňovací (viz např. s. 102, 104), a přestože v ní zůstaly některé vztahy jen naznačeny (např. s. 105), přinesla nové poznatky, čímž umožňuje nahlédnout do současného moderní rámce lingvodidaktického

výzkumu a jeho aplikace v evropském kontextu jazykového vzdělávání a korpusové lingvistiky, naznačuje aktuální perspektivy vyučování češtiny z pohledu nerodilých mluvčích. Není pouze reakcí na „módní trend“ lingvodidaktiky, ale usiluje o syntézu několikaletého výzkumu vyučování češtiny jako druhého jazyka a korpusové lingvistiky, a to v jazykových i interjazykových souvislostech.

Jsem přesvědčena o tom, že výsledky studie svým dosahem pro teorii a praxi vyučování cílového jazyka mohou překročit český kontext a přinést další výzkumné a edukační podněty v rámci Evropy pro vyučování dalších, tzv. malých jazyků.

Na předkládané práci je zřejmé, že se jí autorka věnovala s velkým zájmem a opravdovým zaujetím, oceňuji zejména aktuálnost zvoleného tématu. Za velmi záslužnou činnost považuji zpracování překladového terminologického slovníku jako základu budoucího výkladového slovníku pro potřeby nerodilých mluvčích a jejich pedagogů v oboru češtiny jako cizího jazyka.

Předloženou disertační práci jako celek považuji za zdařilou a několik mých poznámek a drobných nepřesností výše uvedených nemůže oslabit celkově kladný dojem, kterým předložená studie působí.

Disertace splňuje podmínky kladené na tato řízení, **a proto ji doporučuji k obhajobě.**

PaedDr. Jaromíra Š i n d e l á ř o v á, CSc.

V Ústí nad Labem dne 2. června 2011